

Autoreferat

1. *Imię i nazwisko:* **Stefan Pastuszewski**

2. *Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej*
 - a) dyplom inżyniera mechanika, Wydział Mechaniczny Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Bydgoszczy, 1971 rok
 - b) tytuł naukowy magistra pedagogiki, specjalizacja opiekuńczo-wychowawcza, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1976 rok
 - c) tytuł naukowy magistra filologii polskiej, specjalizacja upowszechnianie kultury, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Gdańskiego, 1983 rok
 - d) stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 10 grudnia 2013 roku na podstawie rozprawy doktorskiej *Polska i Polacy a staroprawosławie w XIX-XX wieku*, której promotorem był prof. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski

3. *Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych*
 - a) Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1 listopada 1983 - 30 września 1992) - starszy asystent, wykładowca
 - b) w latach 1994-1998 byłem zatrudniony na podstawie umowy-zlecenia na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, wykładowca
 - c) w 2015 roku prowadziłem na podstawie umowy-zlecenia *Praktyki dla Humanistyki Drugiej Generacji* na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
 - d) od 2015 roku jestem zatrudniony na umowę-zlecenie w Bydgoskiej Szkole Wyższej, wykładowca

4. *Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595 ze zmianami)*

a) *Tytuł osiągnięcia naukowego:*

Staroprawosławie jako wschodniosłowiański fenomen etnokonfesyjny (połowa XVII -początek XXI wieku)

b) *Wykaz publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 nr 2 ustawy*

A. *Tytuł osiągnięcia naukowego: Staroprawosławie jako wschodnioeuropejski fenomen etnokonfesyjny (połowa XVII - początek XXI wieku).*

B. *Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:*

1. *Monografia: Stefan Pastuszewski, Leksykon religijno-kulturowy staroprawosławia, Bydgoszcz 2015, Instytut Wydawniczy Świadectwo, 224 ss.*

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na krytycznej analizie źródła, opisania jego cech, skoncentrowania na tle historycznym, sporządzenia przypisów wyjaśniających, przygotowania do druku. Mój udział procentowy szacuję na 100%.

2. *Monografia: Stefan Pastuszewski, Przegląd źródeł i opracowań do badań staroprawosławia, Bydgoszcz 2016, Instytut Wydawniczy Świadectwo, 388 ss.*

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na krytycznej analizie źródła, opisania jego cech, skoncentrowania na tle historycznym, sporządzenia przypisów wyjaśniających, przygotowania do druku. Mój udział procentowy szacuję na 100%.

3. *Publikacja źródła: Grzegorz Krassowski, Wspomnienia mazurskiego filipona, ISBN: 978-84-7456-152-5, Bydgoszcz 2014, Instytut Wydawniczy Świadectwo, 64 ss.*

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na krytycznej analizie źródła, opisania jego cech, skoncentrowania na tle historycznym, sporządzenia przypisów wyjaśniających, przygotowania do druku. Mój udział procentowy szacuję na 100%.

4. Publikacja źródła: *Protokół przesłuchania ludzi Moskiewsky nacyey z Wietki przez sekretarza inkwizytora i komisarza królewskiego Piotra Michała Połtiewa z dnia 18 lutego 1690 r.*, [w:] „Przegląd Wschodni” 2014, t. XIII, 2.4, s. 1147-1159.
Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na krytycznej analizie źródła, opisania jego cech, skoncentrowania na tle historycznym, sporządzenia przypisów wyjaśniających, przygotowania do druku. Mój udział procentowy szacuję na 100%.
5. Redakcja naukowa zbioru artykułów: *Oblicza chrześcijaństwa wschodniego. Księga Pamiątkowa Profesora Eugeniusza Iwańca w osiemdziesięciopięciolecie urodzin*, Bydgoszcz 2016, Instytut Wydawniczy Świadectwo, 226 ss.
6. Stefan Pastuszewski, *Starowierskie sacrum a nie sanctus*; „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2014, nr 4, s. 44-56.
7. Stefan Pastuszewski, *Starowiercy polskiej Łatgalii a Powstanie Styczniowe*, [w:] *Starobrzędowcy za granicą II*, red. Michał Głuszkowski, Stefan Grzybowski, Dorota Angelika Paśko-Konecniak, Magdalena Ziółkowska-Mówka, Toruń: Pracownia Wydawnicza Eikon, 2014, s. 255-269.
8. Stefan Pastuszewski, *Przepustka starobrzędowców do polskiej historii*; „Przegląd Wschodni” 2014, t. XIII, z.4, s. 1147-1159.
9. Stefan Pastuszewski, *Polscy starowiercy w strukturach władzy ludowej*; „Rocznik Białkopodlaski” 2014, t. XXII, s. 123-192.
10. Stefan Pastuszewski, *Przedwojenni popowcy w Polsce bez legalizacji*, [w:] *Rosja w dialogu kultur*, red. Katarzyna Dembska, Michał Głuszkowski, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015, s. 189-198.
11. Stefan Pastuszewski, *Przemiany tożsamości starobrzędowców w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Idea wielokulturowości jako wyzwanie*, red. Helena Czakowska, Mariusz Kuciński, ISBN: 978-83-89914-83-5, Bydgoszcz 2015, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, s. 125-150.
12. Stefan Pastuszewski, *Fenomen starowierskiej przedsiębiorczości*, [w:] *Etyczne i społeczne uwarunkowania biznesu, gospodarki i zarządzania*, red. Leszek Karczewski, Henryk Andrzej Kretek, ISBN: 978-83-65235-18-3, Opole 2015, Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej, s. 183-191.
13. Stefan Pastuszewski, *Starobrzędowcy na ziemiach białoruskich*; „Rocznik Białkopodlaski” 2015, t. XXIII, s. 159-207.

14. Stefan Pastuszewski, *Wizerunek staroprawosławia w potocznej świadomości*; „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 2016, nr 1, s. 22-28.
15. Stefan Pastuszewski, *Józefa Piłsudskiego stosunek do starowierców*, [w:] *Oblicza chrześcijaństwa wschodniego*, red. Stefan Pastuszewski, Bydgoszcz 2016, Instytut Wydawniczy *Świadectwo*, s. 65-74.

c) *Omówienie celu naukowego prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania*

Wskazany osiągnięciem jest cykl badań i publikacji poświęconych zagadnieniu historycznej obecności i funkcjonowania chrześcijańskich mniejszości wyznaniowych w Europie wschodniej, w tym przede wszystkim na ziemiach należących historycznie do Rzeczypospolitej. Publikowaniem artykułów o tej tematyce zająłem się w 2006 roku, lecz prace syntetyczne, które można nazwać „osiągnięciami” wykonywałem po obronie pracy doktorskiej w 2013 roku.

Szczególnym zamierzeniem badawczym było przedstawienie zasadniczego znaczenia roli, jaką chrześcijańskie mniejszości wyznaniowe odegrały w dziejach Polski, a także jaką rolę odegrała Polska w kształtowaniu tych mniejszości. Rola ta jest szczególnie widoczna w przypadku *staroprawosławia*, zwanego do niedawna nieprecyzyjnie *staroobrzędowstwem* lub *starowierstwem*. Polityczna, gospodarcza i kulturowa ekspansja Rzeczypospolitej na wschód wywołała reakcję obronną Rusi moskiewskiej, w tym zachowawcze skupienie się na obronie tradycyjnej, zastygłej w powtarzalności, ruskiej odmiany prawosławia. Obrona ta przeciwstawiała się także, motywowanym politycznie reformom Cerkwi, prowadzonym od 1653 roku z inicjatywy cara Aleksego Michajłowicza Romanowa (1629-1676) przez patriarchę moskiewskiego Nikona (1605-1681). W wyniku silnej opozycji zachowawczej doszło do rozłamu zwanego *raskołem*. Przeciwnicy reform stanowili co najmniej 1/3 społeczeństwa rosyjskiego. Surowe prześladowania ze strony władz i Cerkwi panującej oraz motywowana mistycznie ucieczka przed *domeną antychrysta*, jak *raskolnicy* nazywali carat, wywołała liczne migracje, w tym na teren Rzeczypospolitej. W tej fali migracyjnej znaleźli się również ludzie uciekający przed większym niż w Rzeczypospolitej uciskiem feudalnym, zbiegami z wojska, przestępcy. Władze polskie i właściciele ziemscy na wschodnich rubieżach państwa zaakceptowali ów napływ ludności na wyludnione tereny. Wspierali emigrantów, traktując ich jako ofiary caratu i ewentualną V kolumnę w politycznych sporach z Rosją. Stało się to szczególnie widoczne w okresie walk o odrodzenie państwa w okresie zaborów.

Obóz Adama Jerzego Czartoryskiego (1770-1861) tworzył legiony z kozaków staroprawosławnych w czasie wojny krymskiej lat 1853-1856, uprzednio w sposób wydatny pomagając w powstaniu popowskiej Cerkwi staroobrzędowej za granicą (na Bukowinie austriackiej) w 1846 roku. Cerkiew ta odegrała rolę V kolumny w procesie rozpadu caratu, gdyż większość jej autorytatywnych członków (kupcy, przedsiębiorcy) współpracowała z ugrupowaniami liberalno-demokratycznymi.

W okresie międzywojennym państwo polskie wsparło powstanie 50-tysięcznej Cerkwi bezpopowskiej w RP, będącej przeciw wagą zarówno dla ruchów emigrantów rosyjskich o orientacji monarchistycznej (restytucja Rosji w granicach sprzed 1917 roku), jak i ruchów komunistycznych.

Zainteresowanie staroprawosławiem przez różne dziedziny nauki polskiej wzrosło się w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku, lecz z uwagi na skomplikowaną naturę tego fenomenu etnokonfesyjnego, trudny dostęp do źródeł oraz konieczność interdyscyplinarnego podejścia do tematu badawczego ze szczególnym uwzględnieniem religioznawstwa, w publikacjach naukowych pojawiło się szereg nieudolnych i błędów. Brak było syntetycznego ujęcia zjawiska, w tym jego interdyscyplinarnej definicji, ukazania rozwoju staroprawosławia na przestrzeni wieków (od połowy XVII wieku), a nawet w miarę wspólnego aparatu pojęciowego. Podjąłem się więc trudu sporządzenia syntetycznej, interdyscyplinarnej definicji, ukazania różnic doktrynalnych, ustrojowych i obrzędowych między starym a nowym prawosławiem, opracowania kalendarium oraz sporządzenia leksykonu najważniejszych pojęć. Efekty tej pracy zawarłem przede wszystkim w *Leksykonie religijno-kulturowym staroprawosławia* (2015).

Hasła w *Leksykonie* zostały dobrane na podstawie przeglądu monografii autorskich oraz prac zbiorowych z tej dziedziny, a także czasopism, które są popularną i istotną platformą wymiany informacji. W 90 procentach były to publikacje rosyjskojęzyczne, w tym w większości konfesyjne. W przypadku części czasopism dobór artykułów został przeprowadzony na podstawie całościowej analizy zawartości ich roczników, natomiast inne zostały poddane analizie fragmentarycznej. Wybór konkretnych publikacji był podyktowany przede wszystkim dwoma kryteriami: szeroką skalą oddziaływania lub szczególnie interesującą specyfiką. Około 30 procent materiału zebrałem w czasie pracy terenowej w Polsce, Rosji, na Białorusi, Ukrainie, Litwie, Łotwie, Estonii i Mołdawii. Materiał słownikowy został podzielony na słownictwo stosowane w krajach dawnego Związku Radzieckiego oraz w Polsce. Taki układ jest konsekwencją ukształtowanych w II poł. XX w. oraz w znacznym stopniu utrzymujących się do dzisiaj kręgów obiegu i wymiany informacji

naukowej w zakresie staroprawosławia. Wyróżnione obszary mają charakter umowny, ale granice między nimi są wciąż zauważalne. Część leksemów ma charakter wybitnie lokalny.

W celu usystematyzowania wiedzy o prowadzonych w Polsce badaniach staroprawosławia sporządziłem *Omówienie źródeł i opracowań do badań staroprawosławia* (2016), w którym zawarłem w miarę całościową, obejmującą ponad 1.300 pozycji, *Bibliografię polskich i wydanych w Polsce opracowań o staroprawosławiu*. Dołączyłem do nich publikacje publicystyczne i literackie, jako że stanowią one istotną inspirację badań naukowych w dziedzinie historii.

Przegląd źródeł i opracowań dotyczących staroprawosławia rosyjskiego, głównie występującego na ziemiach Rzeczypospolitej, ujęty w przekroju historycznym, jest siłą rzeczy wybiórczy i analizuje pozycje, które mają największe znaczenie dla rozpoznania tego zagadnienia. Z racji tego, że staroprawosławie jest zjawiskiem światowym, przedstawia również – jako tło – wybrane opracowania z innych obszarów, głównie z Rosji i krajów kulturowo z nią związanych. Ze względu na potencjalnych odbiorców sięgających do prac z różnych okresów, dokonałem krytycznej analizy opracowań, wskazując – w oparciu o najnowszy stan wiedzy – na ich niedociągnięcia i błędy. Wiedza o staroprawosławiu rosyjskim wciąż bowiem się rozwija, między innymi na zasadzie falsyfikacji i uzupełniania dotychczasowego jej stanu.

W 2014 roku jako pierwszy na gruncie polskim opracowałem, opublikowałem i skomentowałem bardzo ważne źródło do badań staroprawosławia na terenie Polskim, jakim jest *Protokół przesłuchań ludzi Moskiewskiej nacyey z Wietki przez sekretarza, inkwizytora i komisarza Królewskiego Piotra Michała Połtiewa z dnia 18 lutego 1690 r.* Był on przez blisko sto lat ideologiczno-prawną podstawą polityki władz Rzeczypospolitej wobec wnikającego na jej teren starowierstwa. Gwarantował jemu wiele swobód, choć pełną wolność wyznawania wiary zapewniała dopiero Konstytucja 3 Maja 1791 roku, lecz jej funkcjonowanie było już bardzo krótkie.

Niemaló wysiłku kosztowały odnalezienie i analiza inspiracji staroprawosławnych w polskiej literaturze pięknej. Znalazło to wyraz w artykułach: *Starowierzy w polskiej literaturze pięknej* (2013) oraz *Starowerskie sacrum a nie sanctus* (2014).

Podczas pracy nad wymienionymi wyżej dwoma monografiami opublikowałem 13 artykułów naukowych, dotyczących wspomnianych zagadnień, w tym dwa w języku rosyjskim i około 50 popularnonaukowych. Staroobrzędowcom – ich dziejom oraz istocie tego fenomenu z punktu widzenia religioznawstwa – poświęciłem łącznie 9 wystąpień na konferencjach międzynarodowych, w tym jednej na Ukrainie oraz wykład gościnnie w

Muzeum Ikon w Supraślu. Zrecenzowałem na łamach czasopism 12 książek poświęconych tej tematyce. Zainicjowałem, zredagowałem i wydałem książkę pamiątkową poświęconą prekursorowi polskich zintegrowanych badań staroprawosławia, Eugeniuszowi Iwańcowi pt. *Oblicza chrześcijaństwa wschodniego* (2016), zawierającą oryginalne artykuły naukowe. Opracowałem i wydałem źródło: *Grzegorz Krassowski, Wspomnienia mazurskiego filipona* (2014).

Prekursorskie są badania relacji polskich staroobrzędowców z władzami PRL. Ich usytuowanie w ówczesnej rzeczywistości było skomplikowane. Będąc sekowanymi przez katolicką i polską większość na północnym Podlasiu i Mazurach, a równocześnie korzystając z szans awansu społecznego, wielu staroobrzędowców wiązało się z władzą ludową, pracując w organach represji i współpracując z nimi. Równocześnie prowadzili oni, niekiedy w ukryciu, intensywne życie religijne, w zasadzie negujące zbyt ścisłą współpracę z władzą świecką. Dylemat ten rozwiązał przełom 1989 roku, po którym to niektórzy funkcjonariusze reżimu stali się żarliwymi funkcjonariuszami Cerkwi. Procesy te opisałem w dwóch artykułach: *Polscy starowiercy w świetle sprawy obiektowej Ortodoksi* (1988-1989) oraz *Polscy starowiercy w strukturach władzy ludowej* (2014). Pozycja społeczna, świadomość i poczucie tożsamości polskich staroobrzędowców bardzo wyraźnie zmieniły się w II połowie. Próby analizy tych procesów dokonałem w artykule *Przemiany tożsamości staroobrzędowców w Polsce po II wojnie światowej* (2015).

Wnikliwych badań wymaga problem udziału staroobrzędowców w akcji XIX-wiecznej rusyfikacji polskich Kresów wschodnich, w tym zbrojnych wystąpień przeciwko powstańcom z 1930-1931 i 1963-1964 roku. Efekty studiów źródłowych tego problemu zawarłem w artykułach: *Starowiercy Polskiej Łatgalii a powstanie styczniowe* (2014) oraz *Józefa Piłsudskiego stosunek do starowierców* (2016).

Nierozpoznanym do końca tematem, bardzo żywym w obecnym obiegu naukowym w skali światowej, jest zjawisko starowerskiej przedsiębiorczości, która „dźwigała” wczesny rozwój kapitalizmu w Rosji (od 1864 roku). Kwestii tej poświęciłem artykuł *Fenomen starowerskiej przedsiębiorczości* (2015). W dalszym ciągu prowadzę badania źródłowe nad tym zjawiskiem, głównie w odniesieniu do polskich Kresów wschodnich. (Analiza starowerskiej przedsiębiorczości skłoniła mnie do porównania tego zjawiska z katolicką przedsiębiorczością, co znalazło swój wyraz w wystąpieniach konferencyjnych i publikacjach).

Badacz geografii religii, Andrzej Rykała z Uniwersytetu Łódzkiego w monografii *Mniejszości religijne w Polsce* (2011) stwierdza, że w Polsce Cerkiew staroobrzędowa „nie

istnieje” w powszechnej świadomości społecznej (s. 315). Weryfikując to orzeczenie przeprowadziłem reprezentatywne badania socjologiczne, które wykazały, że około 20 procent Polaków posiada choćby tylko sygnałną wiedzę o staroprawosławiu. Wyniki tych badań przedstawiłem w artykule *Wizerunek staroprawosławia w potocznej świadomości* (2016).

Większość moich opracowań na temat staroprawosławia jest wymieniana w selektywnej *Bibliografii Zawartości Czasopism Biblioteki Narodowej* oraz w tematycznych inwentarzach bibliotek uniwersyteckich i wojewódzkich. Odnotowałem około 20 cytowań w literaturze naukowej.

Obecnie pracuję nad wielką syntezą związków staroprawosławia z Polską i Polakami na przestrzeni wieków, opartą na badaniach źródłowych i analizie dotychczasowych opracowań znajdujących się w obiegu naukowym w Polsce (ponad 800), pozostających w ścisłym jednak powiązaniu z innymi obiegami (rosyjski, ukraiński, litewski, łotewski, estoński, rumuński, mołdawski, niemiecki, francuski, amerykański). Oprócz śledzenia literatury naukowej wymaga to badania źródeł w archiwach zagranicznych, które w miarę możliwości penetruję, a także pracy terenowej o charakterze socjologicznym. W tym celu utrzymuję ścisły kontakt z ośrodkami staroprawosławnymi w Polsce i za granicą.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

I. Ogólna charakterystyka dorobku naukowego

Moje zainteresowania naukowe w dziedzinie historii wiążą się z socjologicznym podejściem do dokumentowania i analizy dziejów jako skomplikowanych procesów zachodzących w różnych zbiorowościach, mniej lub bardziej ze sobą powiązanych, a w ramach – zdynamizowanych od połowy XX wieku procesów globalizacyjnych – coraz bardziej uzależnionych od tzw. czynników zewnętrznych, obiektywnych. Ze szczególnym zainteresowaniem śledzę dzieje małych zbiorowości, w tym mniejszości narodowych i wyznaniowych oraz społeczności lokalnych, jak również wybitnych jednostek. Uważam, że ich rola w historii jest nie do przecenienia, choć często mało zauważalna. Są one nie tylko „małymi cegiełkami gmachu dziejów”, ale także „autonomicznymi światami” o szczególnych walorach dla większości ich udziałowców.

Optuję za tzw. historią intelektualną, a więc nieograniczającą się do odnotowywania faktów i zachodzących między nimi relacji, lecz wyprowadzającą wnioski ogólne, bez mała historiozoficzne. W opracowaniach naukowych staram się stosować metodę porządkującą

procesy oraz wydobywając punkty zwrotne dziejów, a także wpływ tych dziejów na życie jednostek.

Oprócz metodologii typowej dla nauk historycznych stosuję metodologię socjologiczną, głównie podczas badania pamięci historycznej. Stosuję metodę analizy czynników zmian, czyli zjawisk, które znacząco wpływają na procesy historyczne. Analizę dziejów najnowszych prowadzę głównie w oparciu o tzw. badania terenowe, w tym obserwację uczestniczącą. Dotyczy to szczególnie małych grup wyznaniowych, co wynika przede wszystkim z braku wystarczającej liczby źródeł oraz dynamicznych przeobrażeń w tej sferze. Badam wpływ religii na wydarzenia historyczne, m.in. tak traumatyczne jak wojna w Jugosławii w 1999 roku.

Rekonstruując najnowsze wydarzenia stosuję m.in. metodę badania pamięci historycznej uczestników tych wydarzeń. Oprócz sondażu ankietowego, obejmującego minimum 100 osób, przeprowadzam wywiady otwarte. Efekty tych badań przedstawiłem w artykułach: *Milenium i Tysiąclecie w komunikacyjnej pamięci osobowej i w pamięci społecznej* (2016) oraz *Demokracja związkowa lat 1980-1981 w pamięci i ocenie członków NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego* (2017). Wcześniej, odnotowując relacje świadków historii, w oparciu o tę metodę opracowałem (1995) monografię *Bydgoski okres (1923-1927) w życiu błogosławionego Michała Kozala (1883-1943)*.

Część swojej aktywności twórczej poświęcam na popularyzację wiedzy historycznej, ze szczególnym uwzględnieniem historii współczesnej. Od 2004 roku prowadzę jako redaktor naczelny, gromadzony i udostępniany we wszystkich najważniejszych bibliotekach w Polsce, miesięcznik literacko-naukowy „Świat Inflant”. Czasopismo to, nawiązując do przedwojennego mariażu literatury i nauki, śledzi aktualne procesy zachodzące w północno-wschodniej części Europy, ze szczególnym uwzględnieniem ziem byłej Rzeczypospolitej, najwięcej miejsca poświęca historii, głównie w aspekcie polskiej obecności w tym regionie. Współpracownikami miesięcznika, obok polskich badaczy, są naukowcy z Estonii, Litwy i Łotwy. Część czasopisma zajmują przekłady, w tym także dokonywane przeze mnie.

II. Prowadzone badania

Moje zainteresowania i pola badawcze obejmują nurty wyznaczone już na wczesnym etapie rozwoju naukowego przez obydwie prace magisterskie: socjologia, religioznawstwo, wschodoznawstwo, literaturoznawstwo. Zainteresowania te wzajemnie się inspirują i uzupełniają, a przede wszystkim służą syntezom historycznym.

Od 1980 roku prowadzę wybiórcze badania z zakresu historii regionalnej Bydgoszczy i okolic, ze szczególnym uwzględnieniem życia religijnego oraz dziejów najnowszych, głównie w aspekcie procesów niepodległościowych, emancypacyjnych i demokratyzacyjnych, co po części związane jest z moim życiorysem (działalność konspiracyjna w latach osiemdziesiątych XX wieku) i dzięki autopsji czyni badania w tym zakresie bardziej wiarygodne. Za główne osiągnięcie w tym zakresie uważam studium *Bydgoski listopad 1956* (1996), w którym oprócz analizy trudno dostępnych źródeł przedstawiłem efekty wywiadów z, nieżyjącymi już uczestnikami (demonstrującymi, adwokatami, sędzią) tych wydarzeń. Studium to przyczyniło się do sądowej rehabilitacji uczestników wydarzeń, co po 60 latach nastąpiło 14 lutego 2017 roku. Byłem nawet jednym z dwóch świadków na procesie rehabilitacyjnym.

Praktyczny wymiar uzyskało również studium *Bydgoszcz – Fontanna Potop 1904-2014* (z ilustracjami Marka Chełminiaka). Dzięki m.in. przeprowadzonej kwerendzie archiwalnej i analizie historycznej udało się w 2014 roku zrekonstruować fontannę.

Przeprowadziłem kwerendę czasopism bezdebitowych wydawanych w woj. bydgoskim w latach 1980-1989 oraz sporządziłem katalog wydawnictw i kolporterów tychże wydawnictw. Wyniki tych badań opublikowałem w monografii (wspólnie z Danielem Bernardem Rudnickim) *Czasopiśmiennictwo w woj. bydgoskim w latach 1980-1992. Zarys bibliograficzny* (Bydgoszcz 1993). Praca ta jest cały czas podstawą dokonywanej przez Instytut Pamięci Narodowej klasyfikacji działaczy podziemia niepodległościowego pod kątem przyznania im „uprawnień kombatanckich”.

Wyniki badań ruchów niepodległościowych, emancypacyjnych i demokratyzacyjnych w PRL przedstawiłem na konferencjach naukowych organizowanych w Warszawie przez IPN w dniach 12-13 maja i 20-22 września 2016 roku. Wcześniej, gdyż w trakcie przełomu społeczno-politycznego referat *Przemiany demokratyczne w Polsce* wygłosiłem podczas sympozjum naukowego pn. *Neue Perspektiven in der Politischen Entwicklung Polens*, zorganizowanego 7-40 kwietnia 1989 roku na Johannes Gutenberg-Universität Mainz (RFN). Badania regionalistyczne prowadzę nie tylko w kontekstach partykularnych, determinowanych i określonych przez politykę, ale również w kontekstach ogólnopaństwowych i ogólnocywilizacyjnych.

Wydałem 10 książek z zakresu historii regionalnej, redagowałem i współredagowałem 5 wydań zbiorowych, jestem członkiem Rady Redakcyjnej serii Wydawniczej *Biblioteczka Bydgoska* oraz redaktorem dwóch działów (wyznania, literatura) *Encyklopedii Bydgoskiej*.

Drugim nurtem badawczym są dzieje mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych od początku XX wieku do dziś. Dzięki zastosowaniu metody longitudinalnej (podłużnej), polegającej na kilkukrotnym docieraniu do tej samej grupy informatorów oraz bieżącym śledzeniu wydawnictw konfesyjnych, możliwe jest uchwycenie dynamiki zmian, jakim podlegają owe mniejszości. Procesy globalizacyjne zacierają wiele różnic, odrębności są coraz mniej widoczne na zewnątrz, religia staje się sprawą prywatną.

III. *Udział w konferencjach*

Wyniki badań opisanych w poprzednich punktach prezentowałem na 15 konferencjach międzynarodowych i zagranicznych oraz 25 krajowych, wygłaszając referaty w językach: polskim, rosyjskim, niemieckim.

Do najważniejszych zaliczam udział w prestiżowych konferencjach organizowanych w Mainz, Odessie i Wustrau koło Berlina. Oprócz tego uczestniczyłem w 6 panelach dyskusyjnych, w tym organizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej.

IV. *Międzynarodowa i krajowa współpraca naukowa*

Oprócz zagranicznych wyjazdów powiązanych z udziałem w konferencjach w Niemczech i na Ukrainie prowadziłem kwerendy archiwalne w archiwach Wilna, Mińska, Kijowa oraz biblioteczne w Mińsku i Wilnie. Współpracuję z badaczami staroprawosławia w Rosji, na Białorusi, Ukrainie. Współpracuję, pomagając w usystematyzowaniu dorobku naukowego, z nestorem polskich badań nad staroprawosławiem dr hab. Eugeniuszem Iwańcem. Wydałem jemu *Księgę Pamiątkową* (2016). Wspólne badania prowadzę z dr Romanem Aleksandrowiczem Majorowem z Moskwy oraz z dr Aleksandrem Michajłowiczem Paszkowem z Państwowego Uniwersytetu w Pietrozawodsku. Utrzymuję regularne kontakty z Instytutem Filologii Słowiańskiej UMK w Toruniu, Centrum Badań Europy Wschodniej w Olsztynie, Instytutem Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Muzeum Okręgowym w Suwałkach.

W zakresie badań starokatolicyzmu i tzw. podziemia wyznaniowego w PRL współpracuję z dr. hab. Borysem Przedpełskim z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej.

VI. *Nagrody i wyróżnienia*

W 1998 roku nagroda specjalna imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego za całokształt publikacji poświęconych mniejszościom religijnym w Bydgoszczy i na Kujawach na tle

dziejów wewnętrznych Rzeczypospolitej. U schyłku XVI wieku. Fundator: Społeczne Towarzystwo Polskich Katolików.

V. *Osiągnięcia organizacyjne, dydaktyczne oraz w zakresie upowszechniania i promocji nauki*
Brałem udział w organizacji (jako członek rady naukowej lub komitetu organizacyjnego) 6 konferencji naukowych, w tym jednej międzynarodowej. Jestem członkiem stałego Forum Rozwoju Regionalnego w Bydgoszczy, poświęconego naukowej refleksji nad rozwojem województwa kujawsko-pomorskiego. Jestem członkiem rady naukowej serii wydawniczej *Biblioteczka Bydgoska* (od 2015 roku) oraz założycielem i redaktorem naczelnym miesięcznika literacko-naukowego „Świat Inflant” (od 2004 roku). Założyłem Stowarzyszenie Badań Naukowych. Prowadzę redakcję dwóch działów (wyznania, literatura) *Encyklopedii Bydgoskiej*.

Zajęcia dydaktyczne prowadziłem na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, a obecnie prowadzę wykłady i ćwiczenia w Bydgoskiej Szkole Wyższej.

Od wielu lat prowadzę akcję odczytową z zakresu historii w ramach Tygodni Kultury Chrześcijańskiej oraz – na zaproszenie – w szkołach średnich i bibliotekach.

W latach 2012-2016 byłem członkiem Rady Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego, od 2013 roku jestem zastępcą przewodniczącego Rady Muzeum Wojsk Lądowych w Bydgoszczy.

Jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego oraz prezesem Stowarzyszenia Badań Naukowych.

VI. *Wskaźnik parametryzacji dorobku naukowego*

Łączna liczba punktów MNiSW wynosi: 357, z czego za publikacje po uzyskaniu stopnia doktora: 222. Liczba cytowań według Google Scholar: 14.

Stefan Pabmowski